

ПОСЕЛЕННЯ ДОБИ СЕРЕДНЬОЇ БРОНЗИ КАЛИНІВКА II НА ЯВОРІВЩИНІ (ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Доба середньої бронзи є надзвичайно важливим періодом в історії Східного Прикарпаття загалом, у межиріччі Верхнього Дністра й Західного Бугу – зокрема. Це період розпаду відносно єдиного матеріального простору, відомого як культура шнурової кераміки й формування у цьому регіоні значної етнокультурної спільноти, археологічним еквівалентом якої є тшчинецько-комарівська культура.

Територія Верхнього Дністра, його приток, південно-східні відроги Розточчя є недостатньо дослідженими на предмет тшчинецьких пам'яток. А деє тут, очевидно,

Рис. 1. Місцезорешування поселення біля с. Калинівка. Масштаб 1:200 000

Fig. 1. Localization of the settlement near Kalynivka. Gauge 1:200 000

стикуються значні локальні групи цієї культури: малопольська, комарівська та волинська.

Дуже цінним для розуміння подальшої долі цього населення, його ролі у формуванні праслов'янського та фракійського етнічних масивів Українського Прикарпаття, є дослідження фінального етапу тшчинецько-комарівської культури.

Саме у діапазоні цієї проблематики знаходяться новодобуті матеріали з поселення доби середньої бронзи Калинівка II, що у Яворівському районі Львівської області. Пам'ятка досліджувалась автором в рамках археологічних робіт Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України на місці будівництва дороги Львів–Краковець у 2003 р.

Поселення розташоване за 0,6 км на північ від с. Калинівка, в 0,2 км від дороги Наконечне – Калинівка, в урочищі Париска (рис. 1). Пам'ятка займає високу (6-8 м) терасу правого берега безіменного струмка – притоки каналу Щан – штучного поглиблення русла пересохлого струмка Вижомля і нині зайнята

городами жителів с. Калинівка (рис. 2). Селище простягається впоперек відносно рівної частини тераси, яка нині полого переходить у заплаву в давнину (як показали стратиграфічні спостереження) тераса була стрімкішою й порізаною вузькими і короткими вибалінками. Поширюється поселення вузькою смугою зі сходу на захід (від пониження до закруту заплави в бік ЛЕП), розміри його – 60 x 50 м. Площу визначено за поширенням в орному шарі підйомного матеріалу (в основному, уламків ліпного посуду), матеріалу із розвідкових (1 x 1 м) шурфів (4 шт.) та 5 стаціонарних розкопів. Південну, східну та північну межі поселення визначено гарантовано, західну ж – наближено (за відсутністю археологічного матеріалу в орному шарі городів та в природних порушеннях поверхні).

Розкоп 1 (60 x 2 м плюс прирізка в 16 м² до ями 2) закладено вздовж експозиції тераси, з півночі на південь (рис. 3). Перепад висоти тераси впродовж цих 60 м визначено у 4,16 м. Розкопи 2, 3, 4 та 5 є розширенням в західну сторону розкопу 1 – в місцях найбільш потужного культурного шару (фото 3). Розкоп 2 відділений від основної частини цього розкопу 10-

метровою не розкопуваною ділянкою (місце проходження оптико-волоконного кабелю “Укртелекому” та його охоронна зона). Розкопи розбито на сектори, сектори – на квадрати. Усього розкопано площу в 433,5 м².

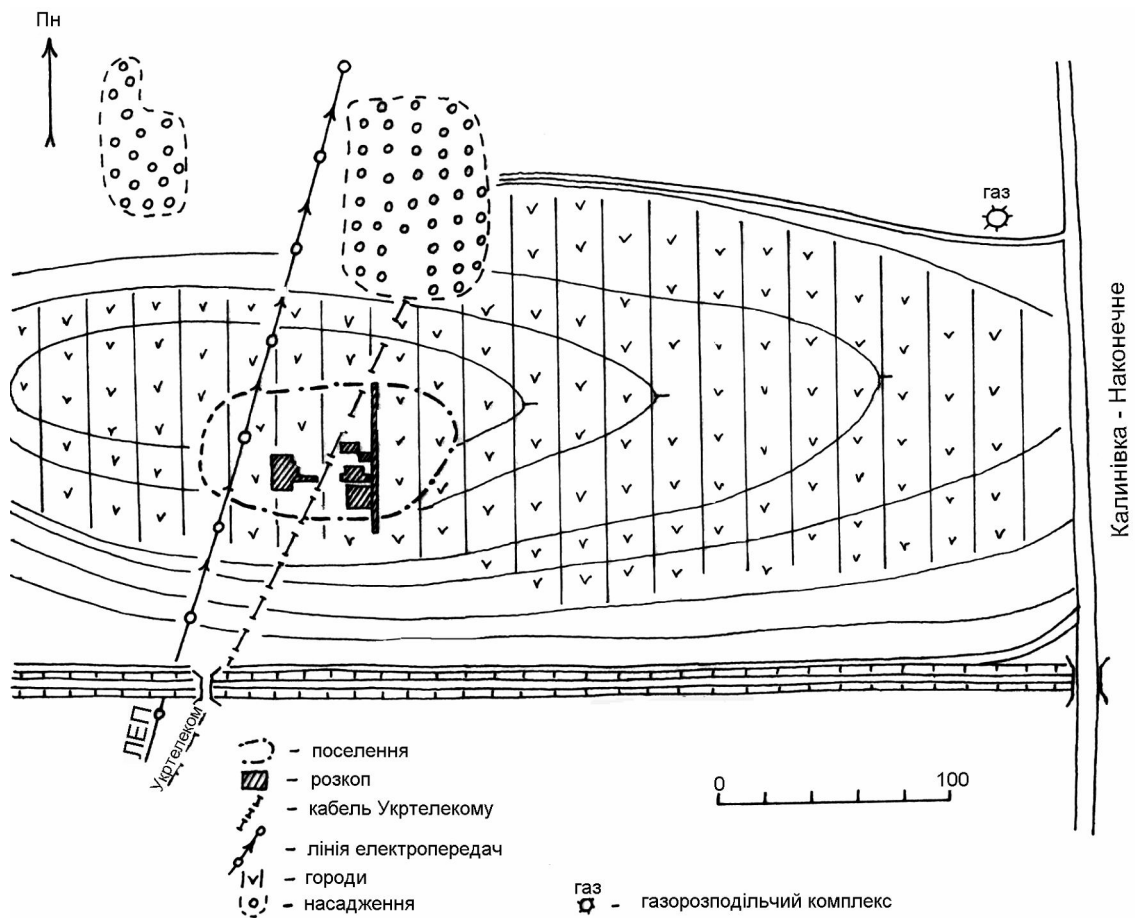

Рис. 2. Ситуаційний план розміщення поселення
Fig. 2. Situational plan of localization of the settlement

Грунт на поселенні складають наступні шари. Верхній, 25-сантиметровий шар темного гумусу городів підстиляє темно-сіра піщана гумусована верства, яка на глибині 0,55-0,6 м (сектор 1 розкопу 1 – верхня північна межа пам’ятки) – 0,8-0,9 м (сектор 6, вхід у заплаву) переходить у материк. Останній – це щільний коричнюватий залізистий (прошарки лімоніту – болотної руди) супісок. Саме завдяки значній щільності материка відносно легко фіксувались дно й стінки ям та долівка споруд, викопані у цьому супіску. Заповнення ж споруд і ям – піщане, мінливе, пливуче, формує маловиразні контури об’єктів. Останні чітко визначались в основному по дну чи долівці об’єктів.

Культурний шар пам’ятки загалом незначний. Розпочинається він з глибини 0,1-0,15 м (орний шар городів, незначна кількість уламків посуду знайдена уже на першому штиці), має товщину 0,2-0,3 м (центральна частина поселення, розкопи 2-4) – 0,1-0,15 м (розкоп 1, сектори 2,3). Шар формують залишки об’єктів, уламки посуду, окремі шматки глиняної обмазки, поодинокі знахідки обгорілого каміння 3-8 см у поперечнику, скупчення вугликів. Ні в одному місці дослідженої частини поселення у верхніх шарах не виявлено скупчення артефактів, які можна було б співвіднести з рештками наземних (зруйнованих природними чи антропогенними чинниками) будівель. Не відмічено й жодної стовпової ямки в материка. Усі віднайдені об’єкти – заглиблені на 0,1-0,7 м споруди (0,6-1,2 м від сучасної чи 0,4-0,8 м від денної поверхні).

Усього досліджено 9 заглиблених об’єктів – 3 споруди та 6 ям. Розташовані вони у смузі схід-захід в секторах 2 і 3 (по 1 об’єкту), 4 (5 об’єктів), 5 (2 об’єкти).

Розкопом 1 відкрито 2 об'єкти – ями 1 і 2. **Яма 1** (рис. 4) – витягнуто-овальної форми, 1,34 x 0,7 м, 0,79 м завглибшки від сучасної поверхні (на 0,2 м опущена в материк), з плавними похилими стінками і рівним дном. Заповнення – темний вуглистий піщанистий шар, що чітко фіксується на фоні щільного коричневого супіскового дна. В заповненні знайдено два дрібних уламки ліпної посудини.

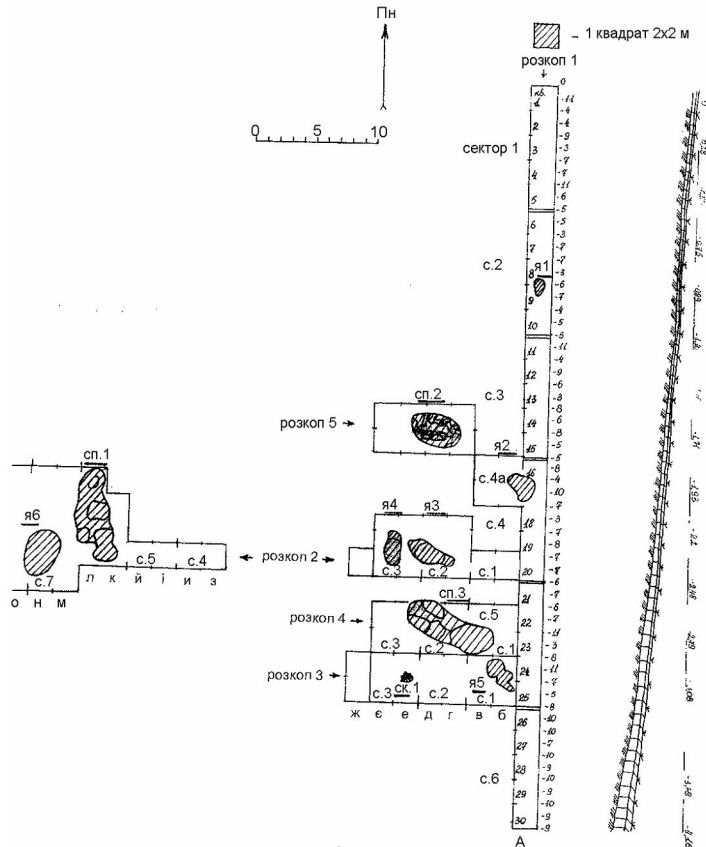

Рис. 3. Загальний план дослідженої частини поселення
Fig. 3. Total plan of investigated part of the settlement

Яма 2 (рис. 5) – овально-підтрикутної форми, 2,25 x 2,05 м. Східна стінка – прямовисна, західна – дуже полого, дно – легко прогнуте, знаходиться на глибині 0,95 м від сучасної поверхні (в материк яма опущена на 0,48 м). Заповнення – чорне, вуглисте в середній частині та світліше – над дном. Дно – щільне коричневе (лімоніт). В заповненні – кілька дрібних фрагментів ліпного посуду та уламків перепаленого каміння.

В розкопі 2 відкрито ями 3, 4, 6 та споруду 1. **Яма 3** (рис. 6) – велика, овально-фігурна (у вигляді сліду людської ноги), 4,75 x 1,8 м, з легко звуженими стінками, з двома сходинковими заглибленнями шириною 0,6 і 0,65 м з вузьких країв і глибшою, 0,8-0,92 м, центральною частиною ями. Сходинки і дно – плоскі, материкові (щільний жовто-коричневий супісок з лімонітними і торфовими включеннями), над дном – сіроземне заповнення білосого (вапняко-

вого) кольору. Із заповнення ями 3, глибина 0,62 м, походять 3 ліпних уламки від 3 посудин. Один з них – фрагмент шийки посудини з глибокими паралельними канелюрами (рис. 14, 3), темно-сірого (ззовні й у зломі) та цеглистого (зі середини) кольору, з шерехатою від дрібнозернистих піску та жорстви поверхнею.

В 0,3 м західніше ями 3 розташована **яма 4** (рис. 6). Вона менших розмірів, 3 x 1,25 м, овально-підпрямокутна, з однією відділеною від центральної частини сходинкою (0,9 x 0,5 м, глибина 0,47 м від теперішньої поверхні). Основна частина ями заглиблена на 0,77-0,81 м, має рівне дно, ледь похилу (нахил – 0,1 м) східну і дужче похилу (нахил – 0,3 м) західну стінки. Заповнення: темний вуглистий прошарок 0,3 м завтовшки в 0,15 м над дном і сіро-вуглистий з материковими включеннями (жовто-коричнюватий супісок) – власне на дні. З ями 4 походять два уламки від двох сформованих вручну посудин.

Споруда 1 і яма 6 поруч – найбільш західніше віддалені об'єкти на дослідженій частині поселення. **Споруда 1** (рис. 7) – велика видовжена з овально закругленими вузькими краями будівля розміром 7,5 x 2,7-3,3 м, заглиблена на 0,7 м від сучасної поверхні. Стінки, як і в інших об'єктах з поселення (піщанистий ґрунт) – легко похилі, долівка рівна, материкова (жовто-коричнюватий супісок). В долівці споруди 1 було влаштовано 4 ями різних розмірів і форми. Північна яма – найменша, 1,25 x 0,8 м, яйцеподібна, прямовисно заглиблена на 0,93 м від сучасної поверхні (0,23 м від верхнього рівня долівки). Центральна яма – підквадратна, із

заокругленими кутами, 1,75 x 1,5 м, завглибшки 0,87 м (0,17 м від долівки), з рівним материковим дном і ледь звуженими до дна стінками.

Південну частину споруди 1 становлять дві ями, що в 25 см одна від одної. Менша яма – 1,5 x 1,25 м, округла, 0,71 м завглибшки (0,3 м від долівки), з дуже похилою (0,25 м) східною та прямовисними іншими стінками, рівним дном.

Інша яма в південній частині споруди 1 – найбільша, 3 x 1,5 м, 8 – подібна, з рівним, однаково заглубленим (0,85-0,88 м) в обох півкрузах і рівним дном. Між двома півкрузами зафіксовано бокові материкові підтрикутної форми пологі перехвати (звуження) по 0,3 м у поперечнику. Стінки похилі, з північно-західного боку – більш похила (0,35 м).

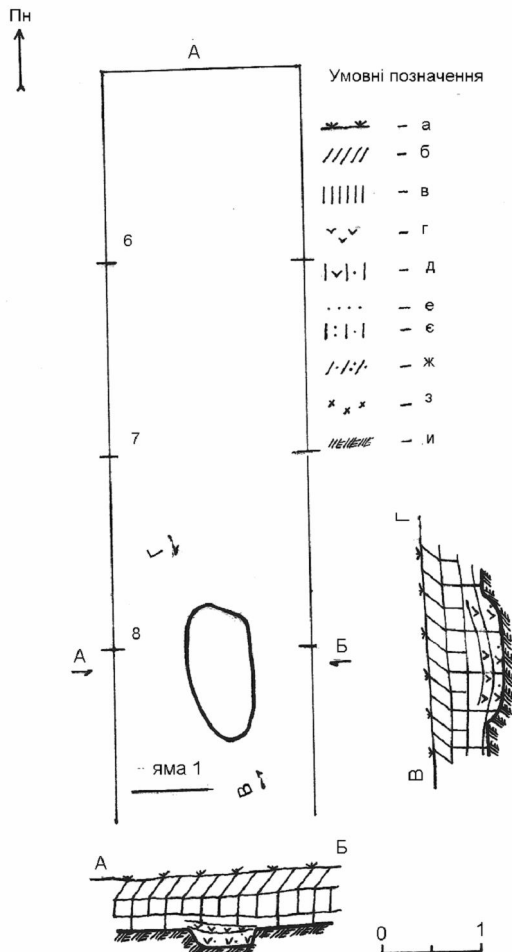

Рис. 4. Яма 1. Умовні позначення: а – сучасна поверхня, б – сірий гумус, в – темно-сірий перехідний шар, г – вугілля, д – чорний вуглистый шар, е – пісок, є – сіро-коричневий шар (органіка, лімоніт), ж – темний коричнево-білесий шар (лімоніт, вапняк), з – глина (каолін), и – материк (супісок)

Fig. 4. Pit 1. Conventional marks: а – modern surface, б – grey humus, в – dark-grey transitional layer, г – coal, д – black layer, е – sand, є – grayish-brown layer (organic, limonite), ж – dark whitish-brown layer (limonite, limestone), з – clay (kaolin), и – main-land (sand clay)

Заповнення усіх ям – темно-сіре піщанисте, найбільш інтенсивне – у 8-подібній ямі. Заповнення споруди 1 – сіре, у східній частині – темно-сіре й чорне (вуглисте). Із заповнення будівлі походять 6 уламків ліпного посуду від 5 форм, а також 1 фрагмент кружального горщика з виїмкою під накривку з внутрішнього боку вінця (рис. 14, 1). Ліпні уламки – світло-коричневого й коричневого кольору, з дрібними піском та жорсткою у тісті, що робить поверхню посудин шерехатою.

Яма 6 (рис. 7) із західного боку споруди 1 – велика, 3,6 x 2,2 м, овально-видовжена, 0,9 м завглибшки. Стінки її легко звужені до рівного материкового (жовто-коричневий супісок) дна. Заповнення – однорідне, сіре. В ямі знайдено 5 уламків тулуба ліпних посудин.

В 6 м північніше ям 3 і 4 з розкопу 2 досліджено **споруду 2** (розкоп 5, рис. 8). Це овальна, 4,4 x 2,7 м, з похилими стінками (в східній і північній частинах – дуже пологими) і лінзоподібно ввігнутою долівкою (глибина 0,98 м). Уся долівка (материкова, коричневатая, супіскова) на висоту 0,2-0,5 м вкрита каоліновою глиною – темно-жовтою, щільною, дуже водовідпірною (після заповнення споруди 1 дощовою водою рівень останньої кілька днів залишався незмінним). Декілька шматків глини виявлено і з північно-західного боку споруди 1. На решті ж дослідженої ділянки поселення (нагадаємо – це 433,5 м² плюс шурфи) ніде (!) виходу глини не виявлено. Найбільш близький вихід каолінової глини знаходиться в 1 км на схід від поселення, де нині і споруджено глиняний кар'єр та цегельню.

Із заповнення над долівкою споруди 2 (глиб. 0,8-0,88 м) походять 9 фрагментів від 9 ліпних посудин, а також 1 крем'яний відщеп. Цікавим є уламок ліпної посудини з ребристою шийкою, сіро-цеглистого кольору, із значним вмістом піску й дрібною жорсткою у тісті (рис. 14, 6).

В розкопах 3 і 4, в 3 м південніше ям 3 і 4, досліджено споруду 3 і яму 5. **Споруда 3** (рис. 9), як і споруда 1 – витягнуто-овальна, 7 x 2-2,5 м, 0,7 м завглибшки. Північно-західний і

південно-східний кути споруди займають дві глибокі (1,21 і 0,94 м – 0,5 і 0,24 м від рівня долівки) ями. Якщо більша – овальна, 3,4 x 2,7 м, то менша (північно-західна) – 8-подібна, 2 x 1,3 м, зі стрімкими стінками з трьох сторін і дуже пологою (1 м) північно-західною стінкою.

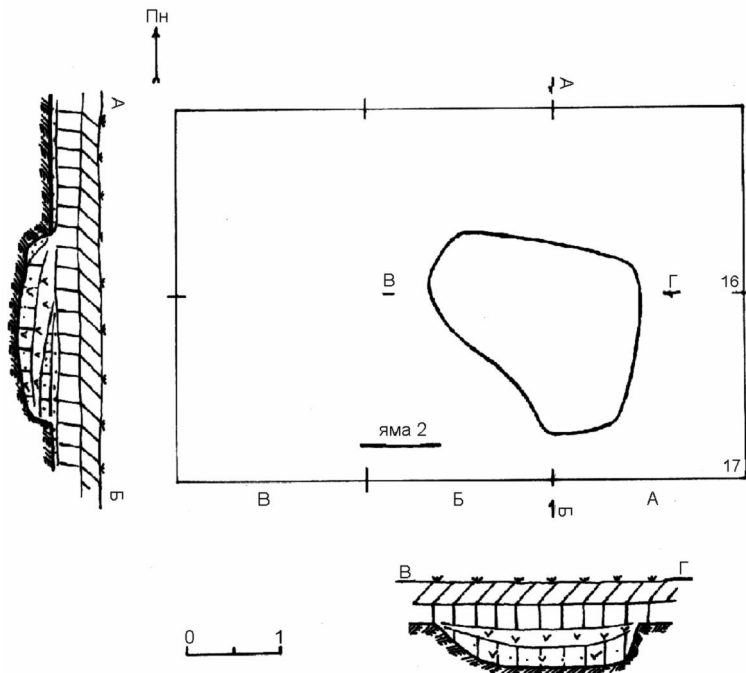

Рис. 5. Яма 2
Fig. 5. Pit 2

По центру споруди в долівці зафіксована ще одна яма – плитка (глибиною усього 12-14 см від долівки), округла (діаметр 1,5-1,6 м), з рівним дном і прямовисними стінками. З обох сторін від ями, прилягаючи до проти-лежних стін споруди, знахо-дилися два однакові плоскі материкові овальні останці розміром 1,7 x 1 м, що підіймалися на 10-12 см над долівкою (0,63 і 0,65 см від сучасної поверхні, на 0,18-0,2 м нижче верхнього рівня материка).

Заповнення споруди 3 – сіре піщанисте, центральної ями – темно-сіре. Заповнення інших двох ям більш інтенсивне. Воно темне зверху, в північно-західній ямі місцями

– й чорне, а нижче, до дна (прошарок завтовшки 0,5-0,7 м у меншій і 0,35-0,4 м – в більшій) – сіро-білесого й (над самим дном) білесого (вапнистого) кольору. Власне дно цих ям становить коричнюватий залізистий (лімоніт) супісковий материк, що чітко відділяється від білесого піщанистого заповнення.

В споруді 3 загалом і в її ямах зокрема знайдено 16 фрагментів від 15 ліпних посудин та 2 уламки – від пізніх (XVII-XVIII ст.) керамічних форм. Уламок вінця ліпної посудини (глиб. 0,55 м) – сіро-коричневого кольору, рифлений з внутрішнього боку, з дрібним піском у тісті та пригладженою поверхнею (рис. 14, 5).

В 1 м на південний схід від споруди 3 досліджено яму 5 (рис. 9). Це 8-подібна, 2 x 1,2 м, глибиною 0,96 м, яма з довгим, 1,1 x 0,5 м і менш заглибленим (0,8 м) відростком. Дно ями 5 плоске і знаходиться на одному рівні в обох півкрузах. Півкруги ж, як і у 8-подібної ями зі споруди 1, відділені один від одного боковими похилими перехватами-останцями 0,5 x 0,15-0,25 м. Південну частину 8-подібної ями і відросток з глибини 0,7 м до глибини 0,85 м займає чорний вуглистий шар з двома десятками

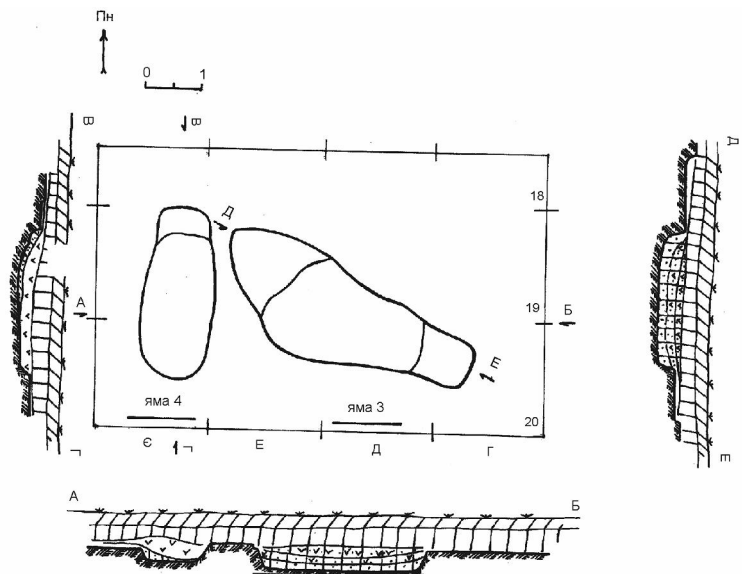

Рис. 6. Ями 3 і 4
Fig. 6. Pits 3 and 4

значних (2-3 см в поперечнику) шматків деревного вугілля. Над дном ями 5 зафіксовано 25-сантиметрової товщини коричнево-білосий (лімоніт, вапняк) прошарок. Також із ями походять 7 уламків від тулубів 6 ліпних посудин.

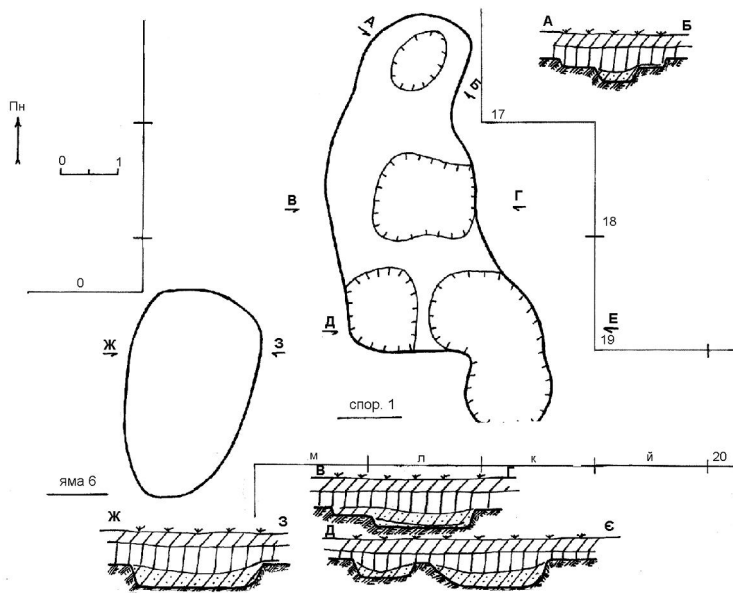

Рис. 7. Споруда 1 і яма 6
Fig. 7. Building 1 and pit 6

(рис. 15). Під вінцем по колу тулуба нанесено ряд отворів діаметром 4 мм. Поверхня горщика сіро-чорного (зверху та в зломі) і світло-коричневого з цеглистими місцями (зі середини) кольору, бугриста через жорстку та пісок, що виступають з тіста на поверхню посудини, ззовні легко пригладжена. Інший горщик (рис. 14, 7), 7 уламків – ще більшого діаметру (38 см по вінцю), з високою шийкою, що плавно, без плічок, переходить у скошений до середини тулуб. Ві. Вінце – повільно відігнуте, ледь потовщене. Під вінцем – ряд отворів діаметром 4-5 мм. Горщик сіро-цеглистого (ззовні) і коричневого кольору, шерехатий (багато жорстви), зі середини – легко пригладжений.

Як зазначалось, ознак наземних будівель – жител – на поселенні не виявлено. Усі досліджені тут заглиблені об'єкти, очевидно – споруди господарського і виробничого призначення. Ями 1, 2, 3, 4 ми вважаємо господарськими.

Споруди 1 і 3 із системою ям всередині та ями 5 і 6 поруч них ми пов'язуємо, хоча б частково, із вичинкою

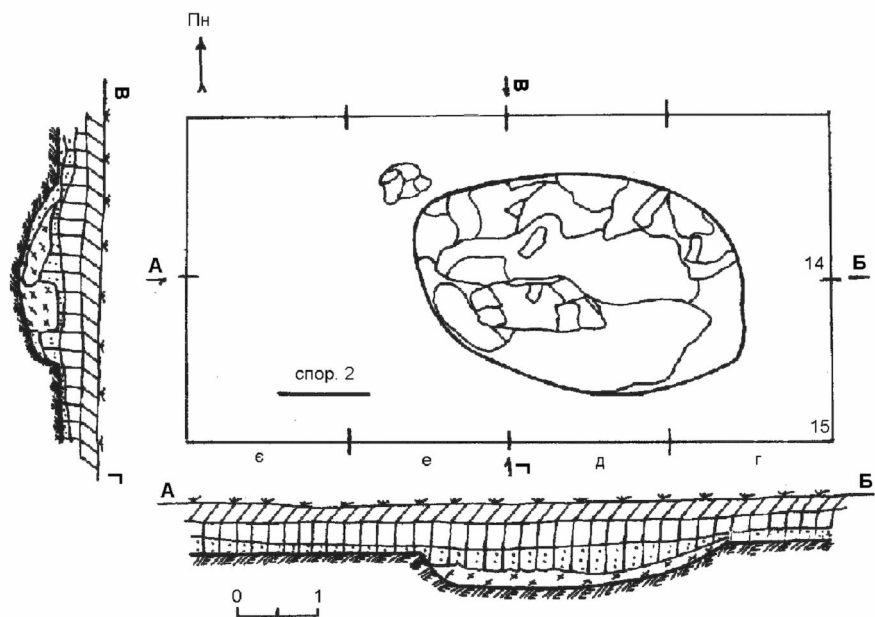

Рис. 8. Споруда 2
Fig. 8. Building 2

У цьому ж розкопі, в 3 м південніше споруди 3, виявлено **скупчення 1** (рис. 9) із 72 уламків від 4 ліпних посудин. Розчищено воно на глибині 0,3-0,35 м від сучасної поверхні, тобто походить власне з культурного шару поселення, можливо, з незначного заглиблення, яке в темно-сірому піщанистому шарі не фіксувалось. Великий горщик (30 уламків) – тюльпаноподібної форми, з діаметром вінця у 26 см, з перегином тулуба нижче середини висоти посудини, високою шийкою, що має два паралельні ребра, потовщеним і плавно відігнутим вінцем

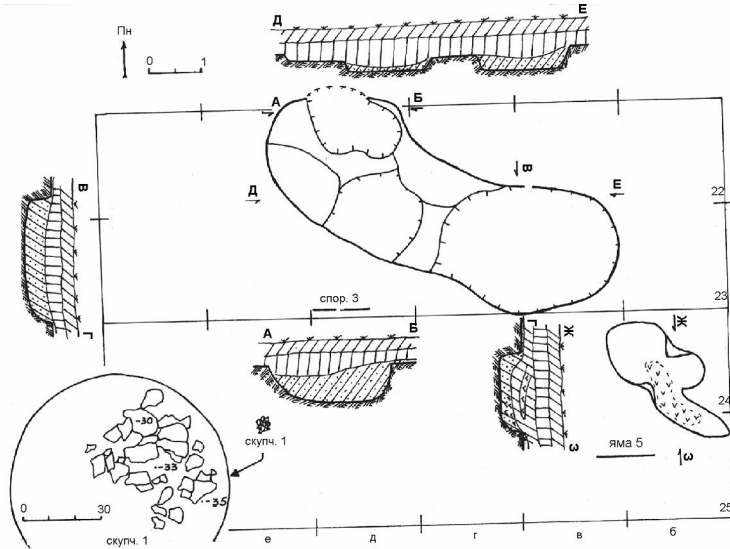

Рис.9. Споруда 3, яма 5, скупчення 1
Fig. 9. Building 3, pit 5, concentration 1

викопувались в піщанистих ґрунтах і були відносно легко проникненими для розчинів, могли бути зміцнені викладанням їх старими видубленими (водовідпірними) шкурами. На жаль, на поселенні не виявлено і чинбарських знарядь, хоч і це може мати своє пояснення: ці знаряддя у той час були в основному кістяними, а кістка в умовах Галицького Прикарпаття і Розточчя (піщанисті ґрунти, велика кислотність) зберігається вкрай незадовільно: на поселенні Калинівка-II, наприклад, не знайдено жодної, навіть кальцинованої, кістки.

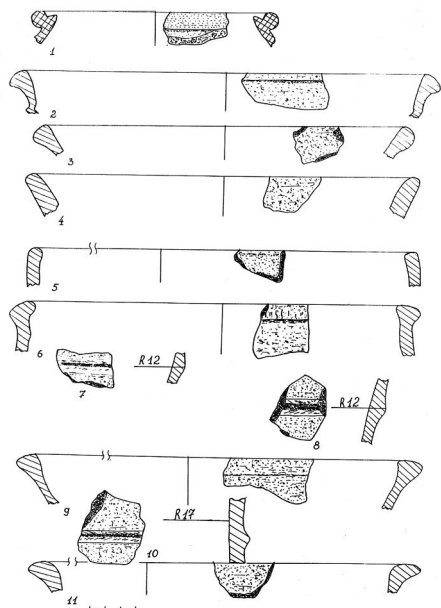

Рис.10. Кераміка з культурного шару поселення Калинівка-II: 1-3 – розкоп 1, сектор 1; 4 – розкоп 1, сектор 2; 5-8 – розкоп 1, сектор 3; 9-11 – розкоп 1, сектор 4

Fig. 10. Ceramic from cultural layer of settlement Kalynivka-II: 1-3 – excavated area 1, sector 1; 4 – excavated area 1, sector 2; 5-8 – excavated area 1, sector 3; 9-11 – excavated area 1, sector 4

шкір на поселенні (чинбарством). Про це свідчать значна кількість ям (обробка шкіри проводиться почергово в кількох ямах-чанах з різною концентрацією золки чи дубника), їх конструктивні особливості (ями неглибокі, окремі – 8-подібні, що відповідає формі шкіри, підготовленої до вичинки, деякі мають пологий вихід з ями – слід витягування важких мокрих шкір), заповнення більшості ям (білосого – кора берези чи коричнюватого – кора дуба, кольорів) [Войнаровський, 2000, с. 58-71; 2003, с. 111-133].

Дно та стінки ям-чанів, що

Споруда 2, безумовно – будівля для зберігання і збагачення (перемержання, опіснення, вимучення) гончарної глини, необхідної для виробництва посуду.

З культурного шару поселення Калинівка походять кілька індивідуальних знахідок. Це, насамперед, виріб зі стінки ліпної посудини цеглистого кольору і легко шерехатої (жорства, пісок). Він округло-підтрикутний, з вирізами у вигляді 4 зубців висотою 5-7 мм на одній із сторін (рис. 16, 1). Це, очевидно, орнаментатор для нанесення візерунку на свіжосформований посуд, можливо – паралельних канелюр по шийці (три форми з Калинівки мають саме такий орнамент, де ширина заглиблених канелюр і відстань між ними відповідають зубцям цього виробу).

В культурному шарі поселення (розкоп 3, сектор 4, глиб. 0,4 м) знайдено уламок ретушованої з обох сторін і боків кремінної пластини – кінець леза ножа трикутної у перерізі форми (рис. 16, 3). Кремій тут – чорного кольору.

З розкопу 1, сектору 4, глибини 0,45 м походить крем'яна ножеподібна пластинка 8,5 см завдовжки, 1,5 см шириною та 4-6 мм завтовшки (рис. 16, 2). Кремій – темний чорний. Боки пластини гострі, верхній кінець – скошений і підгострений дрібною фасетковою лускоподібною ретушю (різець).

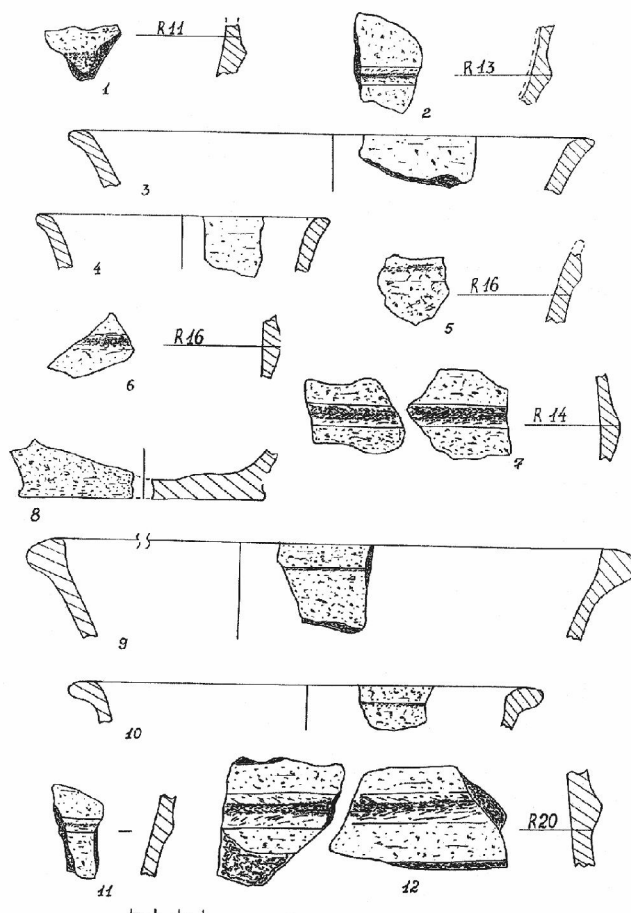

Рис.11. Посуд з культурного шару поселення Калинівка II: 1-3 – розкоп 1, сектор 4; 4-7 – розкоп 1, сектор 5; 8 – розкоп 1, сектор 6; 9 – розкоп 2, сектор 2; 10-12 – розкоп 3, сектор 1
Fig. 11. Pottery from cultural layer of settlement Kalynivka II: 1-3 – excavated area 1, sector 4; 4-7 – excavated area 1, sector 5; 8 – excavated area 1, sector 6; 9 – excavated area 2, sector 2; 10-12 – excavated area 3, sector 1

Головна знахідка з дослідженої частини поселення – це фрагменти ліпного посуду. Усього знайдено 597 уламків, в основному розрізнених, від різних посудин. Лише у скупченні 1 компактно залягали 72 фрагменти від 4 ліпних посудин. Увесь посуд сформовано від руки, лише 10 уламків з верхнього шару пам'ятки походять від кружальних форм давньоруського часу. Останні – це уламки горщиків та мисок цеглистого кольору із значним вмістом дрібнозернистого піску у тісті (рис. 10, 1; 14, 1). Ліпні ж горщики доби бронзи – великі, діаметром вінця 25-38 см, з плавно відхиленим, потовщеним – округлим і Т-подібно сформованим – вінцем (лише кілька вінець мають косо зрізаний зовнішній край), високою шийкою, дном з боковою закраїною і плоскою підшвою. Поверхня їх – світло-коричневого чи цеглистого кольору, іноді підглажена, в абсолютній більшості – шерехата через масу зерен жорстви, у т. ч. й дрібнотовченого перепаленого кременю (10 % посудин) та піску.

Миски – конічної (більшість) чи біконічної форми, теж із сильно потовщеним вінцем, пригладженою поверхнею, дрібними піском та жорствою у тісті.

Тулуб 20 % посудин (14 форм) має кругові потовщення (пруги) шириною 1-1,2 см і 3-4 мм заввишки у верхній частині посудини. Кілька форм мають ребристу (багато горизонтальних паралельних борозд і пругів) шийку, іноді (рис. 14, 5) такі паралельні борозди є і на внутрішній поверхні вінця.

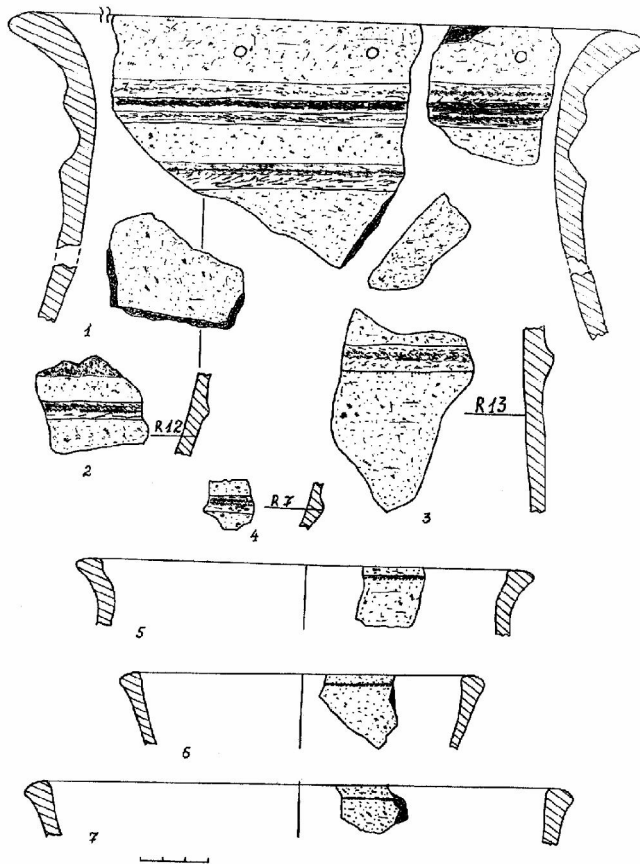

Рис.12. Посуд з поселення Калинівка II, культурний шар: 1,3 – розкоп 3, сектор 1; 2 – розкоп 2, сектор 2; 4-7 – розкоп 3, сектор 2

Fig. 12. Pottery from settlement Kalynivka II, cultural layer: 1, 3 – excavated area 3, sector 1; 2 – excavated area 2, sector 2; 4-7 – excavated area 3, sector 2

співвіднести із тшчинецько-комарівською культурою доби середньої бронзи, поширеною в Західній Україні у Верхньому й Середньому Подністрів'ї (комарівський варіант) та Волині (волинська група) [Sulimirski, 1936, s. 273-277; Свешников, 1949, с. 212-216; Свешников, 1965, с. 86-92; Dąbrowski, 1972, s. 81-100; Смирнова, 1976, с.118-134; Miśkiewicz, 1978, s.173-196; Свешников,1990, с.78-88].

Особливості житлобудування (округлі заглиблені, іноді 8 – подібні споруди, водночас, повна відсутність слідів жител наземних – так характерних для комарівської групи з Українського Прикарпаття ранніх її етапів), кераміки (поява великих тюльпаноподібних горщиків із сіро-чорним лискуванням та дірчастими проколами під вінцем – характерних вже для кола культур фінальної бронзи – раннього заліза.

В окремих екземплярах горщиків відмічено круговий ряд отворів під вінцем.

Майже увесь посуд сформовано з тіста, головною домішкою до якого є жорства, іноді – слюда й перепалений кремій. Іншою домішкою (у значно меншій, ніж жорства, кількості) є пісок. Тісто лише окремих посудин (5 %) містить домішку шамоту.

Ніяких слідів ручок від мисок чи черпаків серед віднайденого посуду не виявлено. Немає наліпів і слідів спеціального ошершавлення (русту). Усі фрагменти позбавлені орнаменту (за виключенням пругів на шийці та отворів під вінцем).

В культурному шарі дослідженої частини поселення знайдено 13 кременів: 3 ножеподібних пластини, решта – відщепи. Кремій – західноволинський, конкреційний, темно-сірого кольору, з плямистою текстурою.

Відмічено абсолютну відсутність у культурному шарі залишків кістки: як зазначалось, в піщаних ґрунтах Яворівщини, як і майже повсюдно в Прикарпатті, кістка зберігається незадовільно.

За всіма ознаками, поселення з об'єктами і ліпним посудом з урочища Париска біля с. Калинівка слід

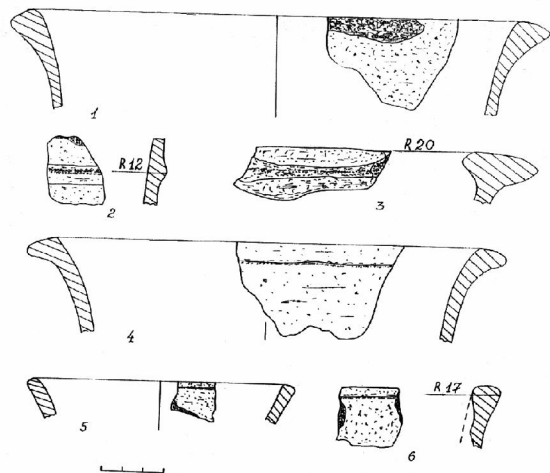

Рис.13. Кераміка з культурного шару поселення Калинівка-II: 1-4 – розкоп 3, сектор 4; 5-6 – розкоп 3, сектор 4

Fig. 13. Ceramic from settlement cultural layer of settlement Kalynivka-II: 1-4 – excavated area 3, sector 4; 5-6 – excavated area 3, sector 4

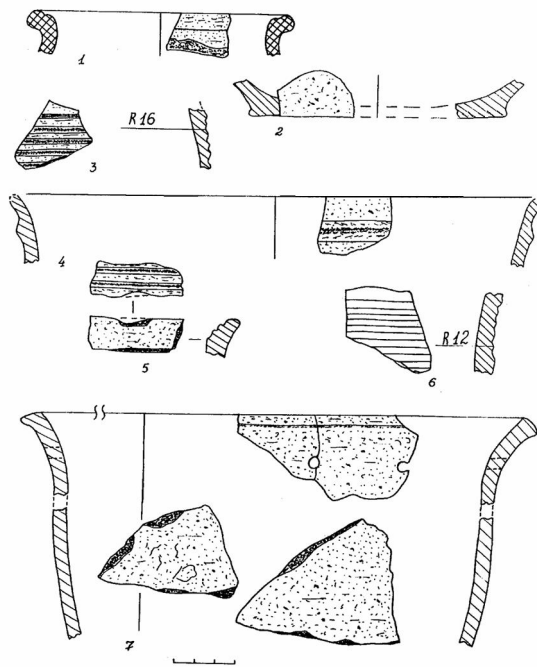

Рис.14. Посуд з об'єктів поселення Калинівка II: 1,2 – споруда 1, глиб. 0,3-0,5 м, заповнення; 3,4 – яма 3, глиб. 0,62 і 0,7 м, заповнення; 5 – споруда 3, глиб. 0,4-0,55 м, заповнення; 6 – споруда 2, глиб. 0,88 м, заповнення над долівкою; 7 – скупчення 1, глиб. 0,51-0,53 м

Fig. 14. Pottery from objects from settlement Kalynivka II: 1, 2 – object 1, depth 0,3-0,5 m, infill; 3, 4 – pit 3, depth 0,62 i 0,7 m, infill; 5 – building 3, depth 0,4-0,55, infill; 6 – building 2, depth 0,88 m, infill under bottom; 7 – concentration 1, depth 0,51-0,53 m

Відсутність геометричного орнаменту – заштриховані трикутники, хвилясті лінії, глибокі канелюри, наліпи, якими так багатий класичний етап середньої бронзи, рідкісне використання перепаленого кременю у якості наповнювача глиняної маси), а також – збіднення асортименту посуду (відсутні вази, кубки, черпаки), лише поодинокі знахідки виробів з кременю. Усе це дозволяє попередньо датувати матеріали поселення Калинівка II пізньою фазою тшчинецько-комарівської культури.

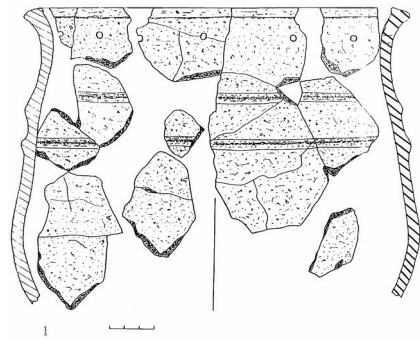

Рис. 15. Горщик ліпний із скупчення 1 поселення Калинівка II, глиб. 0,51-0,53 м

Fig. 15. Hand-made pot from concentration 1 of settlement Kalynivka II, depth 0,51- 0,53 m

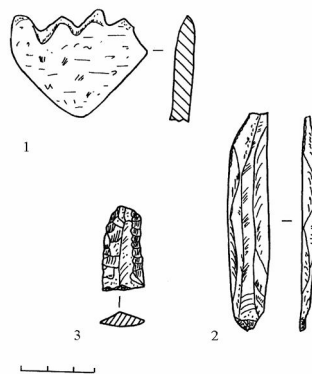

Рис.16. Вироби з кераміки та каменю з культурного шару поселення Калинівка II: 1 – керамічний орнаментатор, розкоп 1, сектор 1, глиб. 0,54 м; 2 – крем'яна пластина-ніж, розкоп 1, сектор 4, глиб. 0,45 м; 3 – кінець леза крем'яного ножа, розкоп 3, сектор 3, глиб. 0,4 м

Fig. 16. Ceramic and stone artifacts from cultural layer of settlement Kalynivka II: 1 – ceramic decorator, excavation area 1, sector 1, depth 0,54 m; 2 – flint blade-knife, excavation area 1, sector 4, depth 0,45 m; 3 – tip of the flint knife's blade, excavation area 3, sector 3, depth 0,4 m

ЛІТЕРАТУРА

Войнаровський В.М.

2000 Стационарні археологічні артефакти виробництва шкіри // Археологічні студії. – Вип.1. – Київ-Чернівці. – С. 58-71

2003 Давнє чинбарство на території України // Археологія. – №.3. – С. 111-133

Свєшніков І.К.

1949 Звіт експедиції до с. Затока Львівської обл. // АП УРСР. – Т.11. – С. 212-216

1965 К вопросу о сходстве и различии тшцинской и комаровской культур // МИА. – №130. – С.86-92

1990 Средний период бронзового века Прикарпатья и Волыни. Тшцинско-комаровская культура // Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья. Энеолит, бронза и раннее железо. – Киев. – С. 78-88.

Смирнова Г.И.

1976 Магала I и некоторые вопросы хронологии позднекомаровской культуры в Прикарпатье // Энеолит – бронзовый век Украины. – К. – С. 118-134.

Dąbrowski J.

1972 Powiązania Ziemi Polskich z terenami wschodnimi w epoce brązu. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk. – S. 81-100

Miśkiewicz J.

1978 Kultura Trzciniecka // Prahistoria ziem Polskich. Wczesna epoka brązu. – Wrocław-Warszawa-Gdańsk. – T.3. – S. 173-196

Sulimirski T.

1936 Cmentarzysko kurhanowe w Komarowie koło Halicza i kultura komarowska // Sprawozdania Państwowej Akademii Umiejętności. – T. 41. – № 9. – S. 273-277

Victor VOYNAROVSKYJ

SETTLEMENT OF THE MIDDLE BRONZE AGE CALYNIVCA-II
ON YAVORIVSHYNA (LVIV REGION)

The dug up part of settlement of Tshtsinetsc-Komariv culture Calynivca-II is the economic heart of settlement. Three oval deepened buildings and six pits are explored here. Building 1 and 3 with the system of pits inwardly and pits 5 and 6 beside them we link to tanning of skin on the settlement (currying). Building 2 is for saving and enrichment of pottery clay necessary for production of crockery. Pits 1,2,3,4 are auxiliary or economic.

The settlement belongs to the late phase of Tshtsinetsc-Komariv culture. The material is important for description of the region which is the area of joint of few local groups of culture.